

MAGYAR POLITIKAI SZOCZIOLÓGIA.¹

A címet kell elébb kissé magyaráznom.

Politika és szociológia mindezekig még egymástól igen távol állottak. Sőt az a felfogás uralkodik, hogy a gyakorlati politika a szociológiával nem is járhat egy úton. Mindössze, ha némely gazdasági kérdésekben nyújthat a szociológia a politikának bizonyos elméleti irányokban bővebb tájékozódást.

A dolog valósággal így is van, mindaddig, a míg nincs szociológiai tudomány. Mint a hogy az eddigi tudománynak alig is nevezhető. Inkább csak filozófiának. A vélekedésekből, elméletekből bizonyos szociológiai fogalmak szűrődtek le és azoknak az igazságaiért folyik az eszmecsere a nélkül, hogy bármi fizikai pozitívumok volnának a felől, hogy azok valóban igazságok-e a szó tudományos értelmében?

Mihelyst azonban a szociológia odáig fejlődik, hogy csakugyan tudomány: abban a pillanatban egészen másképp áll a viszony politika és szociológia között. A mihelyst a szociológia tudomány lett, akkor a társadalmi életnek a jelenségeiről, folyamatairól, alakulásairól oly fizikai pozitívumokat kell nyújtania, a melyek már egyebek, mint filozófiai elméletek. Akkor azoknak az alakulásoknak, a melyek a politikai élet révén folynak, oly pozitív törvényszerűségeit kell feltárnia, a

¹ Olvasóink bizonyára emlékeznek még a Társadalomtudományi Társaságban lefolyt amaz érdekes vitára, melyben Méray úr organikus szociológiája sok oldalról oly heves támadásokban részesült. Méray úr azon a véleményen volt, hogy ezek az elméleti diskussziók meddők. Rendszere egyedüli tűzpróbáját a jövő tényeiben látta. Jelen tanulmányával — melyben a jövő alakulását rendszere alapján a részletekben is meg-rajzolja — maga ajánlja fel e tűzpróbát. Természetesen szívesen közöljük a különben is igen szellemes és eszmegejlesztő munkát, mely az említett vitának fontos kiegészítése.

Szerk.

melyek elől a politika többé ki nem térhet. Sőt csakis az a tudományos szociológia, a mely azon pozitív törvényeket nyújtja, a melyek alakulási törvényei a jelenleg folyó politikai alakulásoknak is. Illetőleg tudományos pozitivitással kell meghatározni tudni, hogy a jelenlegi politikai dolgok mikor, minő ponton és milyen alakulásokat hoznak létre. Azaz: csak az a pozitív szociológia, a mely megmondja, hogy a politika a saját önön törvényszerű rendjében így és így fog alakulni.

Vége is, az a végcélja a szociológiai tudománynak, hogy mindazon folyamatoknak, a melyek a társadalomban nyilvánulnak, a természetét, az alakulását és azt, hogy mi alakul belőlük, meghatározza. Azaz: a jövőnk ne legyen ismeretlen valami, hanem tudjuk, hogy mi felé haladunk.

Így a szociológia a filozófiai elmékedések teréről a pozitív realitás körébe fog terelődni. Így a szociológia az általános elméleti igazságokért való filozofikus küzdelme helyett arra fog irányulni, hogy bizonyos helyi folyamatokat megvizsgáljon és meghatározzon. Azaz, az általános szociológiai igazságok helyett egy-egy társadalmi összefüggő életnek a speciális folyamatait tudományos módszerrel megállapítsa. Így például Magyarországot. A magyar állami életben folyó alakulását. Meghatározza, hogy ezek a folyamatok, a melyek itt végbe mennek, ilyen természetűek, ilyen a lefolyásuk törvényszerűsége, így és így fognak megtörténni. És ez már politika.

A midőn a szociológia egy-egy állam politikai folyamatainak a tudományos meghatározását műveli: politikai szociológia. Es így lesz államról-államra külön politikai szociológia. Így magyar politikai szociológia ez a tanulmány.

E sorok írója épen a politikának a tudatlanságból tudományos alapra való áthelyezésével foglalkozott. Az emberek társas együttélésének fiziológiáját, élettörvényeit vezette le összefüggésök rendjében.¹ Ez vagy abszurd, vagy helyes. Ha abszurd, utoléri a leírt ostobaságok sorsa. Ha azonban helyes, úgy felfordítása annak az egész politikai bölcseségnek, a hogy ma mennek az emberek a jövő elé. És ez már fontos dolog. Mert akkor ez a tudomány lesz a társas szerveződés, az állami élet további útmutatója.

Mint minden meglóditása az emberek megszokott eszejárásának, eszme körének: úgy ez is természetesen mindenféle

¹ Méray: Der Kommende Tag. Sociologie I. Teil: Genesis, II. Teil Politik. Magyarul Politzer Zsigmond kiadásában fog megjelenni.

támadásoknak lesz kitéve. Ezekkel nem szándékozom törődni. Én azonban a legkeményebb kritikának megyek magam elejébe. És pedig azzal, hogy azokon indulva, a miket az én politikai tudásomképen fejtettem ki: meghatározom a politikai események bekövetkezendő rendjét. Így kérlelhetetlen logikának az ítélete elé megyek. Ha nem következnek be azok, úgy ostobaságot beszéltem, nevetségessé tettem magamat. De ha bekövetkeznek, úgy ostobaság volt minden támadás.

Annak az új tudománynak, a melyet emberi tudásunk birodalmába akarok vonni, szüksége van erre a kritériumra. Nyomról-nyomra szándékozom ezeket a kritériumokat mindenütt felkeresni. Symptomatologiailag Magyarország jövő politikai alakulása a legbonyolultabb és a legérdekesebb dolgok egyike. Ezt szándékozom tisztán tudományos módszerrel megállapítani.

Soha nem lesz jobban szükség arra, hogy tudjuk mi történik velünk a világ eseményeinek közepette, mint a közvetlen következendő időkben. Az események jönni fognak, azokat nem mi vezéreljük. Azonban a mi értelmünk működésétől függ az, hogy a mi események bekövetkeznek, azok mennyire találnak bennünket készen, azoknak megfelelően. Mert ha nem vagyunk készen, akkor az átalakulás súlyos krízisei és fájdalmai jönnek reánk; míg ha készen vagyunk, ha értelmünk átalakult már a bekövetkezendő dolgok számára, úgy megváltás, szabadulás egy romokba dülő, hitelét vesztett politikai életből.

És a mikor valaki a bekövetkezendő válságok között irányt mutat, ily nagy, fontos országok életébe vágó dolgokban, akkor szükséges, hogy a legsúlyosabb bíráló alá essék az útmutatása. Mint mondtam, annál súlyosabb bíráló nincs, mint ha megállapítom a bekövetkezendőket. Ha igazat mondtam, nincs az a hatalom, a mely ennek a politikának útját állja, és az emberek e szerint fognak gondolkozni.

A jövő politikája: a jövőendő megállapítása.

A miket itt kifejtendő vagyok, azok kisebb-nagyobb megbotránkozást fognak kelteni több tekintetben, mindazokban az elmékben, a melyek nincsenek arra eléggé berendezve, hogy a dolgokat a tudománynak a száraz módszerével, a maguk kihámozott fizikai valójuk szerint lássák, hanem bizonyos szubjektív meggyőződöttségük szerint. Az érzelmekhez pl. úgy hozzáforrott a nemzet jövőjében való hit, hogy nem is tudnak az emberek másképp gondolkozni, mint hogy az ezer éves múlt után a magyarságnak a következő ezredévéért kell küzdenie. Gyerek-

korunk óta soha más beszédet nem hallottunk a nemzetről, mint az ő dicsőségét, hatalmas államalkotó erejét magasztalni és hogy apáink nemzeti művét hogy kell fenntartani, jövőnkben, istenben, és alkotmányunkban bízva. Aztán, szállóige, hogy mi politikai nemzet vagyunk. Fiatalságunk a politikai lelkesedések közt folyt le. Természetes, hogy ma így hiába kopog valaki a politika nyitott kapuján azzal, hogy kérem, a nemzet egy újabb ezeréve helyett most egész más dolgok következnek. A mai nemzedék érzelmei lázadnak fel ez ellen. Gondolkodás nélkül. Az ember végre is nem tagadhatja meg gyermekora első lelkesedéseit; ifjúsága ambícióinak eszményeit; egy egész élet földi hitvallását. Magától értetődik, hogy ezek a lapok nem is azért íródtak.

Az érzelmi mozzanatokon kívül másrészt ott vannak az értelmiek. A teljes tudatlanság a felől, hogy tulajdonképpen micsoda is az, a mi Magyarország történetével történt, történik, és merre felé halad mindez. A tudatlanság ne a kicsinylő, lenéző értelemben legyen mondva, mert hiszen tagadhatlan, hogy épen az utolsó félévszázad alatt, a mi történt Magyarországon, ahhoz jelentékeny értelmi erők voltak szükségesek. Hanem tudatlanság egyszerűen abban az értelemben, hogy mindezideig fogalmuk sem volt az embereknek, hogy mi történik tulajdonképpen akkor, micsoda történelmi folyamat megyén végbe, minő természetű dolog, micsoda törvényszerűsége folyik az eseményeknek, a midőn politika folyik. Hogy e felől teljes tudatlanságban voltak az emberek, az természetes dolog, épúgy, mint a hogy természetes dolog, hogy tudatlanságban voltak a fiziológiai élet természete felől, mindaddig a míg a fiziológiai élet rendje fel nem ismertetett. Addig csak hiedelmek voltak az élet ilyen vagy olyan természetéről, de tudni csak azóta tudjuk minő természetű folyamatok mennek benne végbe, a mióta az élet fiziológiai törvényeinek az összefüggő rendjét ismerjük, így a politikában is ma még csak hiedelmek vannak. Annak a társadalmi életnek, a mely a nemzeti élet képében nyilvánul, a törvényeit az emberek még nem ismerik, és így a dolgoknak a saját rendje felől nincsenek ismereteik, hanem csak azon hiedelmek szerint ítélik meg az események folyását, a melyeknek a forrása mindenféle előítélet. Apáink úgy hitték, úgy tudták, higyjük mi is azonképen.

Az ilyen hiedelmekkel is szembezállani teljesen czéltalan dolog. Az emberek eszejárása nem olyan, hogy máról holnapra

csak követni is tudná az összefüggéseknek bizonyos új rendjét. Giordano Brunot is inkább felégették. Korántsem gonosz indulatból, szándékos tudatlanságból, hanem teljes jóhiszeműséggel. Pedig csak olyat mondott, a mit a következő nemzedék már természetesnek talált. Nem, nézetváltozásokra ilyen nagy dolgokban csak egy új nemzedék képes; ilyen nagy dolgokban mint a minő az emberek nagy társas együttélésének olyan arányú dolga, mint a nemzeti politika.

Nincs ezeknek a lapoknak így semmi aktuális célja.

A miért íródtak, oka tisztán egy tudományos dolognak a kísérleti ellenőrzése, egy tudományos módszernek az igazolása vagy megdöntése.

I.

Fiziológiámban levezettem azon általános életfolyamatokat, a melyek szerint a mi európai kultúránkban a nemzetpolitikai dolgok folynak.

Alapjai a következők voltak:

Azon összefüggés, a hogy mi emberek együtt élünk, fiziológiai természetű összefüggés. Ugyanazon élettani törvények nyilvánulnak meg abban, a hogy mi belőlünk alakulnak a társadalomtestek, egy-egy kultúra, mint a melyek szerint a sejtekből alakul az állati test. Ugyanazon törvények, csak magasabb ritmuson. Kulturtermékeink, vagyunk ugyanolyan fizikai viszonylatokban van hozzánk, mint a sejteknek protoplasmái a sejt magvához. Itt is, ott is ezen protoplasmikus anyagok, illetve kulturanyagok cserefolyamataiból, anyagcseréiből támadnak azok az anyagi kapcsolatok, a melyek az alkotó egységeket közös, együttes testi folyamatokba kötik. Egy ritmussal magasabb fokú élet az emberekből egybealakult összefüggő élet, fokozottabb fizikai míveletekkel él az ember mint a sejt, fokozottabb mozgási képességekkel. Azonban azon fejlődési magas fokokhoz képest, a melyek az állati szervezetek fejlődése során előállottak, kulturtesti fejlettségünk még igen alacsony kezdő fokain van. Megfelel annak, a hol az a határvonal ismerhető fel az állati szervezetek keletkezésében, hogy a szaporodás már nem egyszerű oszlás útján áll elő, — mint a hogy a kezdetleges kultúrákból, a vadak, félvadakéból még így állanak elő az újak — hanem már kezdődik a szaporodásnak azon magasabb rendje, hogy egy anyaszervezetben magában folyik az utódnak a megképződése, mint a hogy az újabb kultúrák,

még alig néhány, már így keletkeztek: egy korábbi civilizációban magában ment végbe egy újnak a megszületése. Ennek a fejlődési sornak még az elején vagyunk.

A mi mai kulturéletünk, mai civilizációnk keletkezése a görög, úgynevezett klasszikus korra esik. Ekkor állott elő az életnek azon új tulajdonsága, hogy az emberek új, magasabb rendű képességek szerint kezdtek kulturtesti összefüggést kiképezni. Magasabb rendűek szerint, mint a minők a korábbiakban nyilvánulnak, a hol a vagyonokat elragadó funkciókból, erre való képességekből, hadakozó miveletekből szerveződött a kulturalkulás. Most e helyett az emberek egybeszerveződése, összműködésük rendje más tulajdonságaik, más életműködésük szerint kezdett alakulni. Protoplasmáik kölcsönös értékei szerint: azaz kulturtermékeik, produktív értékeik szerint. Spárta a régi görög kulturszakasz utolsó típusa és Athén, Korinth, Alexandria az új típus* Ennek az új típusnak a kulturszövege: a produktív kulturszövet, növekedett és terjedt szét a középtenger mellékén, ebből lett az a hatalmas kozmopolita kultúra, a melynek központi szerve később a caesari Róma lett. Az új kultúra alakulásában az egyének többé nem militáris miveletek szerint igazodtak egymáshoz, nem militáris értékeik szerint szerveződtek, hanem a kulturanyagok produkciója, forgatása és ezek viszonyos értéke szerint. Szóval ez kulturproduktív természetű szövetnek indult, a régi militáris értékek szerint való alakulás helyett.

Ez a produktív, többé nem militáris életműködésű kultúra óriási fellendüléssel virágzott. Ennek a hatalmas kulturéletnek a központja, fénypontja lett a caesari Róma. A mint azonban Róma központi szervvé képződött ki, akkor a kulturtest organizmusában egy súlyos megbetegedés állott elő. Egy pathológiai állapot, az anyagcserének egy kóros fennakadása, azoknak az anyagcserefolyamatoknak, a melyek az organizmusban folytak, azoknak a ki nem egyenlítődése a központi szervben, ennek folytán pedig az az állapot, hogy a központi szerv olyan kerin-gést hozott a testbe, a mely annak többé meg nem felelt. Ennek a pathológiáját, a megbetegedés anyagi folyamatait fizioológiám kimerítően tárgyalja, kórképeit részletesen kimutatja és diagnózisát meghatározza.

Abból, hogy a központi szerv nem tudott — bizonyos egészen meghatározható anyagi okokból — akként megalakulni, hogy a kulturtestnek, a melyet a római caesari birodalom egybefogott, megfeleljen: eredt a megbetegedés. Központi

funkciók azonban már keletkeztek Rómában. De ezek így tökéletlenül képződtek ki. A fiziológiában ismerjük azon esetet, hogy a midőn valamely kiképződés nem tud teljes megalakulásáig jutni, akkor a korábbi élettípusok alakja áll elő: azaz visszaütés (Rückschlag). így történt, hogy Róma nem tudván az egész új kulturszövetben folyó kulturproduktív folyamatoknak, ugyancsak kulturproduktív folyamatokra kiképződött szervévé lenni: visszaüött a militáris típusra. így lett a már kulturproduktivitási folyamatokra egybealakult kulturtestnek olyan központi szerve, a mely militáris folyamatok szerint működött. A kulturproauktivitás rendje szerint alakult szervezetnek: újra caesari militáris gócza. Az eredmény: hogy a kulturproduktív folyamatok az egész kulturtestben megbénultak. Bekövetkezett a kereszténység, a kulturanyagi folyamatoknak, az anyagi, vagyoni dolgoknak, a produktív munkának a negációja, atropiája. Produktív életcélok helyett aszkétizmus. A folyománya: a kulturélettevékenység, a kiképződött, már hatalmas produktív életműködések kifejtő kultúra azon teljes megbénulása, a mely a középkorral következett be. Mindezekre nézve bővebben itt csak a fiziológiámra utalhatok.

Ennek a betegségnek a lefolyását tárom fel akkép, hogy egy általános megbetegedése állván be a kulturtestnek, — az anyagcseréje szünetelvén; — az történik, a mi a testi hasonló állapotoknál, t. i. először az élet legújabb keletkezésű képletei bénulnak meg, és az élet redukálódik az ősbibb keletkezésű szervezeti képletekre. Azok tartják fenn az életet. A primordialisabb életműködések.

Így redukálódik a római caesari birodalom elébb a közvetlen korábbi primordiumára a görög és a latin képletre, a keleti és nyugoti császárságra. A keleti császárság képlete, a régi görög kultúra már sokáig volt egy egységes alakulat a római birodalmi alakulás előtt. Ott ezen primordium még sokáig is egységes maradt. Ép így az egyiptomi. Ellenben a nyugati félen még igen közel estek a latin, aztán az etruszk tartományok rétegei. Ott ilyen primordialis alakokra hamar tovább folyt az egykori összműködés szétesése. Ahány primordium, annyi redukált caesari test iparkodott keletkezni. Galliában, Ibériában a római Kulturréteg alatt szélesebb, terjedelmesebb, régibb népösszefüggések képleteit fedte a felsőnek a megbénulása. Germániában azonban már közvetlen az őállapotot, quasi törzrendszer, főnökeikkel. És itt egészen ezekre a képletekre, ezekre a

primordiumokra redukálódott a kulturtesti életműködés, a ritterek, burgherek, e redukált apró caesari típusáig, redukálódva maga az élet is az őskor brutalitásaira. Ennek a primordialis rendszernek megfelelőleg látjuk az egész egykori római caesari birodalom szétesését. Összetartozását csak a keresztény vallás tartotta még fenn, a mely vallással éltük át a legsúlyosabb krízisét a kulturtesti megbetegedésnek.

Az egykori kozmopolita hatalmas, egységes kultúrából így lettek a belőle redukálódott nemzetek a mai értelemben. Ahány primordium, annyi nemzet. A legkisebb burgherr primordiuma is a »haza« földje volt a másik burgherr földjével szemben és a hazájához s caesarjához való hűséggel gyilkolta egyik a másikat.

És mi? Magyarország? Az egykori Pannónia?

Mi a népvándorláshoz tartozunk.

Velünk mint a többiekkel, egy idegen, igen kezdetleges félvad kultúra vetette magát rá a római kultúra egy darabjára. Erre a megbénult, életműködéseiben primordiumaira redukált testre.

Az a népréteg, a mely a római kultúra ezen gyér szövvénye alatt feküdt, kulturális ellenállást nem tudott gyakorolni. Nem úgy mint a római birodalmi test egyéb, erősebb képződésű részeiben, mint a germán földön és Itáliában, a hol a kulturális ellenállás mind visszavetette a rárohant idegen kulturtesteket. A kulturális ellenállás: mert a hadverő népeket, mégis mind visszavetette a magasabb rendű szerveződési képesség, a mely épen a magasabb kultúrák fölénye. Ennek a dolognak a természetét legvilágosabban látjuk a mohamedán betörés képében. A mohamedán kultúra akkor tört be a keleti császárság földjére, a midőn ez már teljes bénultságban volt. A mohamedán hozott magával olyan arabs kultúrát, a mely ekkor magasabb fokon állott, mint az a római, a mely akkor még itt élt ebben a bénult, primordialis fázisban. Az a kultúra félre is nyomta a római-bizanczit (orosz területre). Az ősmagyar kultúra azonban oly alacsony volt, hogy hasonló szerepe nem lehetett.

Csak annak az itt, Pannoniában, a római kultúrának még alig szétterjedt gyér szövete alatt fekvő primordialis népalakulatnak a rétegét változtathatta meg. A mint aztán a bénultság legsúlyosabb krízisei engedtek — a minek lefolyására rátérünk — a mint a római kulturszövet csak egy kissé is éledni kezdett a bénultságából, és így indultak meg az egymás iránt való hatá-

sok a primitív ősi magyar kultúra és a római kulturszövet között: amaz el is pusztait mihamar. Minden alsóbb primordium, a magyar, a szláv és egyéb primitív itt feküdt népeké fölélt kialakult a római eredetű kultúra, a mely ismét egységessé fogta őket össze: megalakult a római keresztény egységes új Pannónia: Magyarország.

Mi magyarok frissen mentünk keresztül ugyanazon természetű kulturfolyamatokon, a melyeken a többi, korábban itt feküdt népek, néhány század előtt mentek keresztül, t. i. a magasabb rendű római kultúra átalakító hatásán. Ezeket vehemensebben szötte felül a római kultúra, hirtelenebbül bontotta meg az ő kultúrájukat, légiók végezték a római kultúra munkáját. Fölöttünk lassan szövődött a római kultúra rétege, papok hozták a légiók helyett és már oly szövetutakon, a melyek egyszer itt éltek, itt nyomokat, maradványokat hagytak és csak újra felelevenedtek. Fiziológiailag végül az eredmény ugyanaz.

A többi primordialis népek között a magyar volt a legépebb, ezt még nem bénította volt meg a római kultúra és nem érintették ama zavarodások sem, a melyek a római kultúra benulásainál fogva az itt feküdt primordiumokra is kihattak: így a magyar rétegben talált az új Pannónia legtöbb életerőt, ez lett a vezetője a későbbi folyamatoknak.

Ez röviden a magyarság helyzete a népvándorlás ideje alatt. Ennek annyiból van fontossága, hogy a magyarság egész későbbi viszonya a nyugati kultúrákhoz ezzel fog összefüggeni és a római eredetű európai kultúrában ezen eredendő természetünk szerint látjuk majd későbbi szerepünket.

Az európai kultúrát ott hagytuk el, a mint a középkorban végső primordiumaira redukálódott és ezzel a legredukáltabb nemzeti alakulatok keletkeztek, a melyeknek a legszűkebb típusa, a középkori várúr, az ősprimordiumra redukált caesar. Ugyanaz a helyzete fiziológiailag mint a caesaré: körülte produktivitás, kulturmunka — bár igen megbénultan — ő pedig ezeket militáris funkciókkal tartja, absorbeálja össze, a nélkül, hogy részese volna a produktív életfolyamatoknak.

Fiziológiámban levezettem azon csodálatosan szép folyamatot, hogy mint áll be egyszerre a fordulat ebben a végsőkéig sulyosodott kulturális kórállapotban. A kulturtest utolsó rezervál is elfogy. Elfogyasztja a kór, a kulturproduktíván alakult szövettől idegen militáris pusztítás. Nem volt tovább mit fogyasztani és a kórt éltető góczok, a lovagok kiéheztek.

A produktív egyének is. És ez a forduló pont. Ebben a pillanatban a kiéhezett, elszegényedett, a kulturmunkát magukhoz ragadó militáris műveletekre tovább képtelen lovagok elvesztették virulenciájukat. Nem tudván tovább táplálkozni, életképtelenek lettek. Ugyanebben a pillanatban azonban a kulturproduktívek funkcióit a lovagok nem tudván tovább központosítani: fokozottabb életképességűek lettek. És ez a fordulat. A legprimordiálisabb góczok, a lovagi góczok kiestek a produktív szövetből és a produktív egyének közt megindultak saját közvetlen anyagcseréik, közvetlen produktív folyamataik. Ezek kezdtek szerveződni a lovagi góczok elkerülésével. És erősödtek, gyarapodtak, szövetük növekedett: a legalsóbb primordiális caesari góczok militáris természetű műveleteikkel, a visszaütés kórját hordozó természetükkel kiküszöbölődtek és fölöttük elkezdődött az új, modern produktív kultúra szövete szövődni, a melyből mai világunk nőtt ki.

Levezettem, hogy ez a kiküszöbölődési folyamat miként haladt. Hogy t. i. amint a legalsóbb primordiumok így ismét egységes, a legalsóbb primordialis caesari góczok által többé nem cenzalizált productív folyamatokba szövődtek: így egy magasabb rendű, terjedelmesebb együttműködés, egység állott helyre. Ez pedig egy következő, magasabb primordiális fokú egység. Az apróbb lovagok helyett most egy terjedtebb gócz fogta össze egységes műveletekbe az egyéneket. Terjedtebb nemzeti egység. Apróbb dinasztiák. De már egy primordiális fokkal magasabb Caesarok. Mind a szerint, a hogy a római kultúrteleg alatt egy-egy már szélesebb primordium feküdt. Egy-egy ethnikai kör az ősi csoportosulásokból. Most grófságok, kisebb fejedelemségek.

A produktív működések azonban mind tovább szövődtek. Mind magasabb, terjedtebb primordiumok között szövődtek egybe. A kulturproduktív élet ezek közt mind azonosabb lett, mind egységesebb. A góczok közül egyik legerősebben központosította a kultúrélet folyamatait ezek között. És ez lett köztük a központ, ennek a caesari gócza központosította a többiekből a műveleteket egy magasabb központba. Így küszöbölődött ki a caesari primordiumoknak a működése egy további magasabb primordiumra. A grófságok, kisebb fejedelemségek megszűntek és támadtak a nagyobb caesari központok, a nagyobb nemzeti egységek. Herczegségek, nagyherczegségek, királyságok fokról-fokra.

Ezeknek az alakulásoknak a legteljesebb képét a germán földön találjuk, a hol a primordiumokra való redukálódás a legteljesebb, a legősibb típusokra, a törzsi típusokig visszaeső volt. A német császár ezek fölött úgyszólván csak a római caesari hagyomány fentartója, a legerősebb az apróbb Caesarok között, de a kik mindig csak mint elkülönült primordiumok viselkedtek vele szemben — mindaddig, a míg a kulturszöveti egység, a kulturproduktivitás egységes összefüggése ki nem képződött valamennyi között, a legújabb időkig. A német császár ma már nem is az egykori római császár, hanem a valamennyi többi primordialis caesari góczokat, német fejedelmeket a kulturszövetből kiküszöbölő végső caesari központ. — Itáliában az etruszk telep-körök voltak a primordialis alakulások, majd a latin tartományi képletek: ott az ezen típusoknak megfelelő herczegségek küszöbölődtek ki az olasz királyság megalakulásáig. — A gall földön terjedtebb népegységek voltak a római réteg alatt, ott aránylag leghamarabb alakult meg a francia egység. A britt szigetekre részben a gall, részben a germán kulturszövetképződés hatott át; annak a primordialis alakulási típusa átmenet a kettő között.

Abból eredőleg, hogy a germán földön a primordialis átalakulás a legmélyebb, leggyökeresebb volt, azt mutatom ki fiziológiámban, hogy ennélfogva az ott kiképződött új kulturszövetnek is a legproduktívabbá kell válnia, annak a leg-tömörebbnek kell lennie, a legintenzívebb életműködések kifejlődésének ott a helye, és főleg: hogy a további alakulások — most már nem az egykori római központra — hanem ide gravitálnak. A további kulturális egység központosulása ide irányul.

A germán kulturszövet kifejlődése egy-egy primordialis fokkal hátrább maradt, mint az olasz; ott hamarabb képződött ki a renaissance, az új kultúra. Mert a német alakulás egy primordialis fokkal mélyebbről növekedik elő, mélyebb ősi formációk rétegéig nyúlik vissza a regenerálódás. De utóbb, ha egy fejlettségi fokkal megkésve is, annál erősebb lesz. — A gall primordiumoktól a francia új kultúra egységes szövetéig is rövidebb az út, mint a germán ősfomációktól ezeknek az egysége kialakulásáig. Ezért a francia új kultúra hamarabb is fejlődik ki, mint a német. Az angol, a francia és a német típus között áll; valamivel később fejlik ki, mint a francia, de tömörebb, produktívabb is lesz. Most pedig a német kultúra

növekedésének a rohama folyik. Egy lépéssel később indult meg, de annál intenzívebb fejlődési erővel.

A német caesari központ felé irányul a kulturtesti egységnek a végső egységes caesari góczképződése.

Hogy ez ma mely stádiumban van, arra nézve kimutatom fiziológiámban még a következőket: Az az új kulturszövet, a mely a renaissance óta mind feljebb szorítva a primordialis góczokat, mind tovább nőtt: ma már a teljes hajdani egységesség küszöbén van. A kulturműködések az egész európai kultúrában már-már teljesen egységesek. Ez azt bizonyítja, hogy immár a mai nemzetiségi keretek az utolsó nemzeti primordiumok és fölöttük ép úgy összeszövődik az új kulturszövet egysége, mint a korábbi frázisokban az alsóbb primordiumok fölött.

Az új szövetben már él a kozmopolita, internacionális egység eleven működése. A kulturszövetnek ilyen irányú tömörülése, életműködése épen a kulturproduktív egyének, a munkások nemzetközi szerveződésében már cselekvő alakját érte el. Ezeknek a politikai iránya ma már szemben áll a caesari államszervezettel, mindenütt és egységes természetűen.

Kimutattam, hogy miként halad ez a caesarismust elborító működés fokról-fokra az utolsó caesari primordialis góczok felé. Miként végez minden nemzedék egy-egy munkaszakaszt ebben az előrehaladásban. Miként fogta körül a szociáldemokrácia előbb a tőkétet, mint a caesari struktúrának a produktív szövetbe nyúló abszorbeáló szerveit. A következő nemzedék mint haladt tovább a caesari állam mozzgató, funkcióit végrehajtó csomópontjaira, mint szerveződött az adminisztratív orgánumok körül. Ismét egy következő nemzedék már a caesari struktúrának az összetartó rendszerébe rakódott le, a politikai struktúrába; politikai, törvényhozási párt lett a szociáldemokrácia. Már most a politikai struktúra, a mozzgató rendszer, a törvényhozó szerkezet és a caesari gócz között még csak egyetlen utolsó szerkezeti rész van: a militáris szerkezet. Egyetlen nemzedék sem él czéltalanul a testben: így a következő nemzedék számára a caesari testben egyéb munka a caesari gócz felé haladásban nem marad, mint a militáris szervezetben is lerakodni, abban is a caesari gócz ellen való tendenciákat érvényesíteni. És így a következő nemzedék már eléri a caesari góczokat közvetlenül. És megtámadva a militáris szerkezet működő képességét a caesari góczok elvesztik végső szervi

összefüggésüket az új kulturszövet, — a produktív kulturtesttel.

Egyetlen nemzedék munkája van még hátra abban a megingathatlan, feltartóztatlan szerves folyamatban, a mely primodiumról primodiumra haladva az egységes civilizációnk mind teljesebben újra kialakuló egysége felé vezet. A folyamat ez utolsó szakaszában inognak meg az utolsó nemzeti állami primordiumok. És ismét csak annak kell történnie a mi az előtt történt, hogy t. i. ezek is egy magasabb egységes primordiumra központosulnak. A caesari militáris államok szervezétének a megrendülésével (a francia köztársaság is csak az, mindössze a caesari góczot nem dinasztia foglalja el, de a funkciók, a szerkezet ugyanaz) a konzerváló elemeknek a a szocializmussal szemben csak a legerősebb caesari hatalom védelme marad, s önként ott keresnek menekvést a régi állami szerkezet megbontása, szétrombolása ellen.

Ebben a pillanatban azonban már egységes az új kulturtesti szövet a maga teljes egészében. Az egykori szervezeti betegség, a caesari militarizmus az utolsó góczig kiküszöbölődött, és a kulturproduktivitás egységes civilizatorius teste lefodta újból valamennyi primordiumot. Egységes természete a szövetnek magának a szövetnek kiküszöbölő folyamataiból alakult ki, primodiumról primodiumra kiszorítván a tőle idegen természetű, a nem kulturproduktivitásból eredt, hanem csak kóros visszaütés képletéből fennmaradt militárisan központosító caesari műveleteket.

Abban a pillanatban, a midőn az utolsó caesari góczra redukálódnak a caesari militáris állami műveletek, kész az új civilizáció testi kifejlődése is. Abban a pillanatban az utolsó caesari gócz életföltétele is megszűnt ebben a testben. Militáris szerkezete ebben már nem működik. Produktivitást elvonni, magához ragadni többé nem tud; a produktív műveletek tőle idegen műveletek: nem talál tovább táplálást, kiesik az egységes kulturproduktív szövetű testből.

Ezen folyamatokból, a melyeket itt röviden vázoltam, állapítottam meg fiziológiámban, hogy az utolsó caesar a német caesar és egyetlen további nemzedék multán, húsz-huszonöt év lefolyásával, az utolsó caesar is kiküszöbölődik.

II.

Ebben a fiziológiai folyamatban kell megállapítanom Magyarország szerepét és a bekövetkezendő eseményeknek kell igazolniok fiziológiám helyességét, vagy nevetségessé tenni egy súlyos ostobaságot.

Magyarország ezer év óta egységes alakulat maradt; itt nem voltak további primordiumok, a melyeknek egységessé kellett volna még válniok. A magyar állami, nemzeti alakulás már befödte a korábbiakat.

Velünk azon római keresztény kultúrával, a mely itt velünk kelt újra életre, a középkori szövetelet terjedt el. Befödte velünk azon római eredetű kulturszövet, a feudális rendszerű világ.

Azok a feudális képletek azonban itt a mi földünkön nem jelentettek egyszersmind fejlődési fokozatokat, mert azok itt nem voltak primordiumok. Így Magyarország kultúrája nem is ment keresztül azon fejlődési fokozatokon, a melyek a nyugaton a lovagi, várúri és kisebb dinasztiai primordiális területein keletkeztek. Ezen kulturfejlődéstől elmaradtunk és a magasabb rendű kultúra hatásait, anyagait, produktumait mindig a nyugati kultúráktól kaptuk, mi magunk nem vettünk részt a keletkezésében.

Egy időpont azonban a nyugoti fejlődésben, átalakulásban bekövetkezett, a midőn Magyarországra nézve sajátságosan kedvező állapotok állottak be. Ugyanis a mint nyugaton a primordiális fejlődés már oda irányult, hogy hasonló egységű államtestek álljanak elő, hasonló formációk, mint a minő Magyarország, primordiumainak híjján, már eddig is volt és a midőn az annak megfelelő kulturfejlettségi típus hozzánk is átszármaszott: ez a típus, ez a kulturfok itt egyszerre rendkívül kedvező szövetre talált és egyszerre rohamos kulturlendület-állott be nálunk. Ennek a fénykora Mátyás király idősza. Itt szövetszerkezetünkénél fogva mintegy kész morfológiai képleteket alkottunk arra, hogy épen az a kulturfejlettség, a mely a nyugati már magasabb caesari góczok, tehát fokozatra nézve már a mi királyi góczunkhoz közelállóak körül kiképződött, lerakodjék. Sőt a fejlődés ezen szakaszában a nyugati államszerveződés fölött is némi előnyt nyerhettünk, itt már kész alakulatban feküdvén az a szervezet, a mely nyugaton még csak

szerveződött. Így az államszervezetünk életének a fénykora is ebbe az időszakba esett.

Hanem tovább ismét elmaradtunk a nyugoti primordiális fokozatok fejlődésétől. Most már Magyarország is mint épen olyan primordium feküdt a többi között, mint a minőkké azok kialakultak. Csakhogy míg azok egymáshoz közel eredetű primordiumok voltak: mi magyarok idegen eredetűek voltunk tőlük. Míg azok között nyomban megindult a kultur-produktivitás további egységes egybeszövődésének a folyamata, a mely nemzedékről-nemzedékre tömörebb kulturerőket ébresztett életre, minálunk a szövetfejlődésnek ez a folyamata nem haladhatott. Azok egymáshoz eredetök szerint közel állottak, sőt valaha már egységesek voltak és így az együtt való tovább fejlődés föltételei meg voltak bennök. Míg mi ezektől távol állva, további kultur-fejlődésünk ismét fennakadt.

Azonban mind e primordiumokban már az élettendencia az volt, hogy egységessé alakulásuk tovább folyjon. De azokhoz való kapcsolódás felé gravitált a mi primordiumunk is. Ettől az időtől kezdődik kapcsolódásunk a nyugathoz. Részt venni azokban a folyamatokban, azokban a fejlődési processzusokban a melyek a nyugaton folytak, az imént említett okoknál fogva nem tudtunk, vagy csak igen lanyhán, hátramaradottan. Ugyanaz a viszonyosság, mint a minő azok között fejlődésszerűen keletkezett: köztünk és a nyugati államok között nem állhatott elő. így nem is kulturszövet és kulturszövet között állott elő a gravitálódás; nem olyan gravitálódás volt ez, mint a nyugaton a kulturszövetek további ismét magasabb kulturális egységé váló törekvése. Azonban oda gravitálnunk mégis kellett, különben mind távolodunk és végül elszakadunk az európai kultúrától, a mi ellen viszont maga a kulturtest, a melynek egyik primordiális részét már képeztük, reagált. Az odatartozandóságunkat a kereszténységünk kötötte. A római keresztény kultúrába tartoztunk már. Magunk is így reagáltunk a török kultúra ellen és így kötött a nyugati kultúra, hogy oda ne szakadjunk. Kulturszöveti gravitálódás híjján azonban csak a caesari gócnál fogva gravitálhattunk a nyugat összefüggéseibe. Ebben van fiziológiai nyitja politikai gravitalodásunknak a legközelebbi nyugati góczhoz, a Habsburgokhoz való gravitalodásunknak, a Habsburgok magyar királyságának.

A nyugati kulturfejlődéstől bár elmaradtunk, bár kulturszövetünk tőle távolabb állott, semhogy ugyanolyan produktív

folyamatokból erősödjünk, mint ama primordiumok az egymásközt mindjobban terjedő produktív összeköttetésekből: minékünk mégis egy irányban nagy erőnk volt azokkal szemben. T. i. mialatt a nyugaton a legalsóbb primordiumokból szerveződött össze egy-egy magasabb nemzetiségi egység: az alatt a mi nemzetünknek, a melynek nem voltak olyan primordiumai, csak az ő maga, már korai időktől fogva egységes szerkezete, államalkotó szerkezete gyarapodott, erősödött. így a mi állami életünk, nemzeti összetartásunk szerkezete mindvégig szerfelett erős volt, erősen kiképződött, fejlett nemzetpolitikai szervezet lett. Innen a nagy politikai ellenállási erőnk. Állami egységünket rendkívül szívósan tudtuk fenntartani. Erős politikai erejű nemzet lettünk. Ez csak a caesari, azaz nálunk királyi góczánál fogva kapcsolódhatott a nyugathoz, de önálló államszerkezetének megbontása nélkül politikai teljes egységében.

A nyugati alakulásokban ismét egy új fejlődési szakasz következett be. Azaz azon időpont, a midőn már a kulturtesti teljes egység, azonosság kezdett érvényesülni. A midőn a nemzeti primordiumok felett már egységes természetű kulturfolyamatok kezdtek egybeszövődni, nemzeti határokat áttörve, nemzetközi kulturforgalmat hozván magukkal. Nemzetközi anyagcsereviszonyok kezdik mozgatni a produktív kulturélet tevékenységeit. Az egységes civilizatorius élet vérkeringése kezdett alakulni. Általános európai áramlatok hullámzottak végig a nemzeti primordiumok fölött. Ugyanazon természetű izgalmai az egész európai civilizációnak. A kulturtesti egység általános élettörekvése nyilvánozott.

Mi, Magyarország, mindaddig, míg primordialis fejlődési folyamatok folytak a többi nemzeti primordiumokban, mindaddig a mi fejlődésünk, az előbb kifejtett okoknál fogva, izolált maradt, hátramaradt. Most azonban, midőn azokban már feléledt a nagy civilizatorius kulturtesti egység életműködése, most már ahhoz a nagy egységes dologhoz mi is úgy viszonylottunk, mint a többiek, azaz most már egyszerre nekünk is ahhoz igazodni, ahhoz alakulni, azzal egybeszövődni fiziológiai kényszer volt, különben kiesünk az európai kultúra életfolyamataiból. Most már a gócz gravitálódása nem elegendő, a midőn épen a primordialis góczok fölött szövődik az egységes kulturproduktivitás összefüggése. Most már magának a kulturszövevényünknek kellett folyamataival oda gravitálni, — többé nem

más primordiumokhoz, — hanem az egységes, általános európai civilizatorius kultur-életműködésekhez.

És most az elmaradottságából egyszerre feléledt a nemzet. Egyszerre óriás rohama támadt az átalakulásnak, hogy kultur-fejlettségünk elérje azt a fokot, a melybe bele kellett illeszkednünk. Ez elmaradhatlan volt. Tagadhatatlanul ugyanezt akarta tenni Ausztria is velünk. Kultúrát teremteni az elmaradt kultúra helyébe. Részesévé tenni ezt a primordiumot azoknak a folyamatoknak, a melyekbe ő tartozott. Akárhogy, de kultur-fejlődésnek most már itt be kellett következnie. Mi magunk közvetlenül meg sem érezhettük a nyugat áramlásait, vagy csak igen lanyhán, úgy, a mint a magyar idegenkedett is a Széchényi-féle európai kulturemberektől. Széchényi nem is csinálta meg a magyar kulturállam formáját. Ehhez más folyamat kellett. Más utakon kellett az átalakulás kényszerítő erejének jönnie. A nyugat kultúrájából a Széchényiek nem hozhatták közvetlenül.

És pedig azért nem, mert, mint láttuk, a magyar kultur-szövet a nyugathoz nem a szövetének folyamatainál fogva volt kapcsolódva, ezek stagnáltak épen, hanem, mint kifejtettük: góczánál fogva. Ez a gócz, az államalkotó szerkezetének a góczja lett a kapcsolat a nyugathoz. Tehát a mi nyugat felől mint motorikus kihatás jött ebbe a mi nemzeti primordiumunkba, csak azon góczon, azon szerkezeten keresztül jöhetett. A mint tényleg az osztrák császári politika akart itt új, az ő élet-folyamatai számára alkalmasabb kulturvilágot alakítani.

Azonban itt a korábbiakban kifejtetteknek a szerves logikája következett be.

Itt Magyarországon idegen gócz nem alakíthat kulturtesti folyamatokat. Ez oly önálló, szerves egészű, kiképződött szerkezetű primordium, a mely csak a saját góczánál fogva mozgatható. Mihelyt ezt az összetartó szerkezetet — a mely még erősebb politikai szervezet, mint az osztrák, régibb fejlődésű — az ő saját működésében meg akarja valami bénítani, az össz-működés megzavarodhatik, de ezt más góczból újra összefogni, mint a saját góczából, a magyar királyi góczból nem lehet. Minden forrongásunknak ez a fiziológiája.

Így az osztrák gócznak a hatása ellen most is a iegerélyesebb reakció indult meg. Nem a kulturális átalakulás ellen, az maga már kezdett ébredezni itt is. A Széchényi tragikuma ebben egy nagy kulturtragikum. Ő, a kulturember,

csak a kulturhatásoknak a mozgató ereje alatt állott. Ő csak kultúrát és kultúrát akart. Bárhonnan jön, csak kultúra legyen. Ő a legenergiikusabb megnyilatkozása annak a kulturtörekvésnek, a mely itt a szövetben már nyilvánult. Az ő tragikuma az, hogy az új kulturáramlatok terjedése azonban nálunk nem kulturkérdés, hanem politikai kérdés volt. T. i., hogy honnan mozgattatik meg a mi szövetünk azok által a nyugati áramlatok által? Idegen gócz itt a saját természetű működésével nem alakíthat át semmit, mint a hogy akkor az idegen, osztrák gócz akarta Magyarországot az ő természete szerint kulturállammá formálni. Ez ellen való volt a mi óriási erőfeszítésünk. Mi csak a saját szerkezetünkéből, annak saját királyi góczából vagyunk mozgathatók. És így lett a Széchényiek által előkészített kulturkérdés a legélesebb államszerkezeti, politikai kérdés.

És végre is a mi nemzeti primordiumunk csak megbénítható lett. Mindaddig bénult maradt, míg saját államszerkezete föl nem ébredt újra és minden kulturműködés nem a saját szerkezetéből indult meg, újra csak a királyi góczának révén alkotva kapcsolatot Ausztriához.

Ettől a pillanattól aztán óriási rohammal haladt kulturfejlődésünk a nyugati színvonal felé. De többé nem is a szomszédos primordiumokkal való kapcsolódás irányában, hanem a nagy európai egységes kulturszöveti produktív élet fogta sodrába a mienket is. Nem ennek vagy amannak a primordiumnak, osztráknak a kultúrája, kulturélete, kulturfolyamatai terjednek, hullámanak nálunk, hanem a nagy európai egységes civilizáció kulturszövetének az életműködései.

Benne vagyunk már mi is az európai civilizáció amaz életfolyamataiban, a mely a nemzeti primordiumok fölött egy egységes, civilizatorius élet kiképződése felé feltartóztatlanul, fiziológiai megingathatlan rendben halad.

III.

Folytassuk most az első szakasszal félbenhagyott folyamatoknál. Annak az általános, az összes primordiumok fölött kifejlődő egységes kulturszövetnek a gravitálódása a német föld felé irányul. És pedig a Dunától északra fekvő német föld felé, mint a hol a középkori átalakulás a legmélyebb primordiumokig hatott, illetőleg az új élet a legmélyebb primordiumokból nőtt elő, a leggyökeresebben regenerálódott.

A német caesar felé növekedik a primordiumok további egysége.

Ennek a fiziológiai irányzata dolgozik ma már Ausztriában. A gravitálódás a Hohenzollern góczhoz. Ez bontja fel az osztrák császárságot, az osztrák primordiumot.

És pedig a következő lefolyással:

Mint láttuk, Magyarországnak a viszonya a nyugati kulturfolyamatokhoz egészen megváltozott. Most már nem az a fiziológiai helyzete, hogy a szomszédos gócz révén kapcsolódjék a nyugati kulturtesthez, hanem ma már kulturfolyamataival magához az egységhez gravitál. Így az a kapcsolat, a mely az osztrák és magyar gócz között ezelőtt kulturéletföltétel volt, hogy ki ne szakadjunk a nyugati testből: most már elvesztette fiziológiai jelentőségét.

Most nekünk már csakis a saját kulturszövetünknek a nyugati kulturszövetbe való kapcsolása a produktív kulturélet-szükségletünk. Összes produktív folyamatainknak a nyugattal való összenövése.

Az Ausztriával való kapcsolat kiesett a régi szerepéből a kulturszövetünkre nézve.

Így ez a kapcsolat feltartózatlanul szét is bomlik. Es pedig produktív szövetünk életműködésénél fogva, tehát gazdasági okokon. A produktivitási összefüggés Ausztriával elvesztette minden korábbi fiziológiai okait.

Az Ausztria és Magyarország közötti szétbomlás tehát gazdasági dolgokon indul meg. Azonban nyomában ott van mindjárt egy másik mozzanat. T. i. a góczok kapcsolata is nyomban feleslegessé vált a kulturszövetre nézve, az itt folyó produktív életfolyamatokra nézve. A két caesari gócz, az osztrák császári és a magyar királyi gócz összefüggése elvesztette életcélját a produktív szöveti élet, a kulturfolyamatok számára.

Ennek folytán a gazdasági elválásnak nyomában rögtön, majdnem parallel a góczok szétválása is magának a magyar kulturszövetnek fejlődési föltételévé válik.

Az időpont meghatározható, hogy ez a krízise a két gócznak mikor következik be.

Az ellentétek már ma is oly élénkek, azok a dolgok, a melyek ebben eligazodásra szorulnak, annyira bonyolultak és kényesek már is, hogy azt csak egy ezekre igen erősen spezializálódott központi szervi működés tudja még egyen-

súlyban tartani. Mint a hogy a jelenlegi uralkodót és a körülötte a szervi működésre szerveződött egyéneket a hosszú gyakorlat alatt kifejlődött igen élénk specializálódásnak kell tartanunk. Olyan speciális egyéni vonások játszanak már itt közre, a melyek az egész állami életre tényezőkként kihatnak. És épen a legbonyolultabb, legkényesebb pillanatokban. Úgyszólván csak ez nyújt még bizonyos végső módokat az ellentétek utolsó kiegyenlítődére.

A mint ez megszűnik, a mint ama rendkívüli specializálódás ezen bonyolult viszonylatokhoz nem működik már közre, minden ellentétes tendenciák összeütköznek. Az osztrák császár és a magyar király egy kapcsolatban való működése lehetlenné lesz.

Magyarország államszerkezetének saját önálló királyi központja a fejlődésnek föltételévé válik mindinkább. Ennek a központnak pedig, e caesari militáris gócznak életföltétele az ő militáris szerkezete, tehát ennek a szétválása az osztrák kapcsolattól benső, szervi kényszerűség.

Így első sorban a gazdasági szétválás, és nyomban utána a magyar hadsereg önállósága elmaradhatlan fejlődési folyamat.

Ez ellen természetesen a két központi gócz kapcsolója, a Habsburg-ház, a legerélyesebben iparkodik ellene dolgozni. Főleg annál fogva, hogy e kapcsolat elgyengülésével, vagy annak híján az osztrák caesari gócz elveszti összetartó erejét az osztrák primordium fölött és feltartóztatlaná válik ennek a német egység felé való gravitálódása.

És így az a kulturmozgalom, a mely Magyarországból indul meg a két caesari gócz kapcsolata ellen: megindítója az osztrák primordium megszűnésének.

A német egységbe való beolvadás a német rétegű primordiumok elkerülhetetlen útja. Közben csak a szláv rétegű primordiális részekben fog nyilvánulni az ő saját önállóságuknak a nemzeti irányzata, hanem csak mulékonyan. Sem Csehország, még kevésbé a többi szláv elemű tartományok, távolról sem olyan szerkezetek, mint a magyar az ő állandóan önálló alakulásánál fogva, hogy hasonló szerephez jussanak, mint Magyarország. Mindössze politikai kombinációk, politikai frakciók fognak előállhatni, a melyek részben az önállóság, sőt részben még a Magyarországgal való szövetség programját fogják érvényesíteni akarni. Azonban azok a szláv elemű réte-

gek sokkal jobban átszövődtek már a teljesen ugyanazon természetű kulturszövettel, mint a minő a nyugati, különösen a német; sokkal kevesebb az ő egykori saját primordiális természetüknek a saját ellenállási képessége, főleg minden caesari struktúrájuk híjján, a mely régen lefödődött, semhogy a német kultúra felől terjedő egységnek ellent tudnának állani. Ott a nemzeti törekvések, ebből eredhető forradalmi irányzatok már nem Ausztria ellen irányulnának, hanem a német caesarizmus ellen. Hogy még hozzá minden kilátás nélkül arra, hogy inkább a szláv Oroszországhoz kapcsolódhatnának, arra még rátérünk.

Azonban kétségtelen, hogy a szláv rétegek nemzeti törekvései élénkülni fognak, és ez csak siettetni a Magyarország felől megindult bontási folyamatot Ausztriában, és a gravitálódás felszabadulását a német caesari birodalom felé.

A német birodalom egységébe olvadás irányzatának ellentállani a Habsburg-háznak a caesari ereje a mai militáris gócszervezetének a megbontásával ilyen körülmények között gyenge lesz. A német caesari gócz önkéntelenül is megbénítja militáris erejét, mivel a primordium már oda gravitál. Az osztrák caesari gócz így a maga primordiumából már nem lelvén erőt központi militáris működésekhez: a gócznak valamelyes kapcsolata révén iparkodik fentartó erőt találni, és ilyen kapcsolatot kiképezni a német caesari és az osztrák habsburgi között. Olyanféle viszonyt, mint a minőben a német fejedelemségek a császári központjukhoz állanak.

Azonban ez sem létesülhet. Már nem azok a primordiális körülmények állanak fenn, mint 1871-ben a német fejedelemségekben. Már itt nem a nemzeti kapcsolatok a határozó tényezők. Hanem már a kulturszövetben kiképződött további újabb tendenciák. A szocializmus.

És ennek megértéséhez a szövetben végbemenő életnyilvánulásokat kell megállapítanunk ezen vázolt fiziológiai folyamatok között: a szövetben fellépő politikai közszellem hullámzásait.

T. i., hogy minő politikai programok körül fog a tömörülés folyni.

Láttuk, hogy minálunk első sorban a gazdasági különválás programja lép előtérbe. És nyomban a caesari szerkezet különválása, az önálló hadsereg programja.

Az első, a gazdasági különválás, magában, csak szövetéleti törekvés, kulturprokuktív folyamatoknak az irányzata.

Tehát nem magának az államszerkezetnek, a caesari, nálunk királyi szervezetnek a működése. Így a szövettől kihat ugyan ez az irányzat az államszerkezetre, az állampolitikai törekvésekre, de szorosan véve, politikai akció nem lehet. Maga az állampolitika, bár a gazdasági elkülönülésre való bizonyos nyomás alatt fog állani, mégis saját akciójává ezt nem fogja tenni. Más szóval, bár benn a productív szövetben, az országban, mind élénkebben fog nyilvánulni a gazdasági önállósághoz való hajlam, a politika azonban ezt aktivitásra nem viszi. Azaz politikai úton a gazdasági önállóságot magában nem fogjuk elérni. Maga az államszerkezet, a magyar politikai szervezet, az ő nemzeti erejében, nem hogy nyerne, de veszít erejéből az által, ha a kulturproduktív szövet amaz irányának enged, hogy ennek a nyugati egység kozmopolita folyamataiba való szövődése kulturérdekeiért lazul a szerkezet kapcsolata az osztrák szerkezethez. Használatosabb értelemben mondva: Az osztrák góczzal közös erőben súlyosabb caesari, nemzeti, primordialis tényezők vagyunk, mint külön válva. Illetőleg a köznapi mondással: nagyhatalmi szerepünk van. És ezért maga a politikai szerkezetünk önmagában a dualizmus fentartása felé fog törekedni. Politikai pártalakulásokból így nem is fog az önálló gazdasági életünk előállni, bárha ennek a mind erősödő áramlatai mind jobban ki fognak hatni a politikai életre és régül nagy nyomással fog bizonyos kényszerítő helyzeteket előállítani, a melyekre rátérünk.

Ezekből az következik, hogy az önálló gazdasági program, mintegy csak elméleti dolog marad és önmagában nem fog létrejönni.

Ellene az államszerkezet reagál és pedig a góczánál fogva. Az összekapcsolt két gócz ellenzése fog érvényesülni ez ellen. Maga a nemzeti, a primordialis struktúrának az ereje abban van, a caesari gócz kettős erejében, a nélkül balkánállamszerepű ez a nemzet, ha nem is kultúrájával, de a nyugathoz való viszonyában. És épen ezért politikai oldalról ezt az ellenállást a gazdasági önállóságunk ellen megoldani nem is fogjuk, mert nem lehet a góczot szerkezetével ellentétbe hoznunk.

Maga a politikai élet azonban így egy kettős nyomás alá kerül a caesari gócz és a kulturszövetünk ellentéte közé, a mely itt közbül meg nem oldható. Így itt mind hevesebb izgalmak is fognak fellépni.

A kulturproduktív szövet a maga irányzatával a caesari

góczot iparkodik megközelíteni. Mentői élénkebb lesz a kulturszövet irányzata, annál élénkebben megérzi, hogy az ellenállás pontja a góczban van. Annál élénkebben akarja azt a maga folyamatai számára módosítani. T. i. feloldani a góczközösség alól, hogy az osztrák primordiumhoz való kötöttségtől felszabaduljon és a nagy általános európai folyamatokhoz csatlakozzék, miután a szomszéd primordialis alakulathoz való kötöttség idejét multa, szerepét elvesztette. Az a gócz pedig az ő caesari militáris szerkezetével tartván fenn magát, az összes szövet-tendenciák, a melyek másutt nem tudtak érvényesülni, most ez ellen irányulnak.

Politikai természetűvé az Ausztriától való elválásunk irányzata ezen a téren alakul. Ez már szerkezeti kérdés, állami alkatunk kérdése. Itt már a politikai életbe kapcsolódott szövet-törekvések szólalnak meg. Az önálló hadsereg programja válik a gazdasági önállóság fölött politikai programmá.

Azonban ez még fokozottabb ellentállást talál a caesari góczban. Maga a politikai szerkezet pedig föltétlenül a gócz élettendenciáit hordozza magában. A szövetfolyamatoktól, amelyek mindinkább európai gazdaságiak, ettől az új keletkezésű szövetrétegtől mind idegenebbé válik. Ellenben a gócz erejének a fentartása az ő primordialis szerepe marad, a mely nem változott, hisz caesari szerkezet vagyunk, caesari politikai szervezet Magyarország is. így ez a politika még mindig a caesari gócz érdekeit fogja érvényesíteni.

És most: mind a visszafojtott kulturtendenciák ez ellen fognak irányulni, ennek a működése ellen, a politikai szervezet ellen, ennek módosítására.

Tényleg mentől jobban kifejlődik a kulturszövetünknek új legmodernebb rétege, a mely már ama más irányzatok szerint él, a miket kifejtettünk: annál idegenebbé válik tőle a politikai primordialis szerkezet, ennek életműködése mind távolodik a reális gazdasági kulturproduktív életműködéstől, a mint azt már ma is eléggé tapasztalhatjuk. Ebben az elidegenedésben a politikai szervezet mindinkább veszíti is a kapcsolatait az ország kulturszövetéhez. A mint a politikai szervezet ellen indul meg egy reakció, az még fokozottabb elidegenülés a szövet részéről: a politika és a kulturszövet között oly feszülésnek a keletkezése, a melyben a politikának az étellel való összekapcsolódása van veszélyeztetve és funkcióinak a bénulása felé halad ez az irány. Ezt a kapcsolatot a politikai szervezetnek minden

esetre meg kell erősítenie. E nélkül el nem lehet, benu a működő képessége. Kénytelen új kapcsolatokat a szövettel keresni. És pedig a kulturszövetnek épen az új rétegében, a produktívak felé. El nem zárkozhatik többé épen a leginkább produktív munkával foglalkozóktól. Az improduktív vagyonok képviselőtől a produktív folyamatok egyéneinek a képviselőtévé kénytelen mindinkább alakulni.

Így áll elő a választási reform kényszerűsége. Es így előzi meg ez úgy a gazdasági önállóság mint az önálló hadsereg programját. így lesz ez az első politikai akció, a mely nélkül a továbbiak felé nem is haladhat a politika.

A mint tehát ezek a mostani izgalmak elülnek és pedig a nélkül, hogy akár gazdasági önállóságunk, akár az önálló hadsereg tekintetében czélt érnénk, nyomban a választás reformja kezd kialakulni a nemzet politikai programjává, e körül fog a politikai tömörülés létrejönni és a megalkotása kényszerű dolog.

Ennek a politikai cselekvésnek is a megmozdítója, a dolog természetének előbbi megvizsgálása szerint, nyilvánvalóan az a párt lesz, a mely az Ausztriától való elkülönülés szövettendenciáit leginkább hordozza magán. Azonban valamennyi politikai csoportosulás egyaránt készletve lesz ezt a politikai cselekvést felvenni, mint annak okait láttuk. Az egész politikai szervezet a cselekvés létrehozásában fog működni, azaz a pártok ebben egyesülni fognak.

Csakhogy két különböző irányzatnak kell a dolog fiziológiai természete szerint benne különválni. Az egyik irány az, a mely a kulturszövet tendenciáit akarja érvényesíteni és a produktív munkát végző egyének minél teljesebb kapcsolódását létrehozni. A másik irányzat pedig, az állam primordiális természetét, a primordiális struktúrát fentartani akaró, a caesari feudális rendszert az új keletkezésű kulturréteg bontó természete ellen védelmező, amely a kulturszövet fejlődésében, erősödésében a gócz caesari, és a vele összefüggő feudális állami működéseknél a nyomását, bomlását érzi.

Az elsőnek kétségkívül azok a tömegek lesznek az erői, a melyek a produktívitásnak a zömét képezik, a melyeknek az élete a produktív munka. És itt válik elkerülhetlenné a szociáldemokrácia befogadása. Az ország függetlenítéseért küzdő párt mögött az fog állani és a szerkezet meggyöngyült kapcsolata a szövethöz az által fog erősítést keresni, hogy a szociál-

demokrácia is részesévé lesz a szerkezeti működésnek, a parlamentnek.

A másik irányzatnak első sorban mind azok az elemek lesznek vivői, a melyek az improduktivitásnak a különböző típusai. Az öröklött vagyonok jövedelmeiből élők, tehát az arisztokrácia. Az az egész rend, amely a primordialis, azaz feudális szervezethez tartozik. Az állami szerkezet funkcionáriusai is. A tőke és főleg a papság. Mindazoknak, a kik a primordialis struktúrának főnállásában lelik életfeltételüknek az előnyeit, természetesen védekeznek az új, modern szövettörekvések ellen. Azonban nekik is kapcsolatra van szükségük a bomló, erejét vesztő politikai struktúra és a szövet között. Ők is ezt keresik. És pedig a szövetnek konzervatívabb elemei között, a földhöz jobban kötöthöz, a szövet agrárius elemei között. Ezeket a modern egységes, új keletkezésű kulturszövet törekvései ellenében azzal az erővel fogják egyesíteni, a mely a primordialis szakaszoknak, az egész primordialis kultorkorszaknak az összetartó ereje, a primordialis szertebomlások fölött is a régi kultúra összetartó ereje, a római katolikus egyház ereje. A primordiumok mind evvel az erővel kapcsolódtak egymáshoz. Most is ez lesz az osztrák primordiumhoz való kapcsolódási erő kifejtője. Az egységes európai modern kulturproduktív folyamatok már nem az ő erőinek áramlatait hordják. Új világ keletkezésének a vajúdásai folynak már ott. Annak áll ellentétes erővel.

Így a klerikális világ és a modern kulturproduktív irányzat itt fog összeütközésre kerülni: a választási reformoknál. Az agrárius mozgalmak, a klerikális törekvések már mind oda irányulnak. A nemzet nagy belső átalakulási harcza a klerikalizmus és a produktív kultúráját fejlődése közt a választási reformok körül fog eldőlni. A gócz, az udvar, az egész primordialis struktúra klerikális lesz, a modern, európai kulturfolyamatok felé gravitáló produktív világunk pedig ellene.

És ennek nyomában a szocialdemokrácia, illetőleg ekkor inkább már a modernebb szocializmus, a politikai struktúránknak tényezőjévé fog válni.

A mi ilyenén politikai alakulásunk a politikai élet belső folyamata marad. Odaát Ausztriában azonban már kifelé irányuló folyamatok indulnak meg. Úgy a nagy német törekvések, mint a szocialdemokrácia folytonos erősödése, fejlődése, mind kettő kifelé gravitál, a német egység szövetéhez. Az

első a primordialis góctól az egységes caesari gócz felé, az utóbbi a nagy kulturszöveti egységhez, a mely a német földre központosul. És ezekhez járul még a szláv primordialis rétegeknek is a magyar alakulás felé hajlamos szereplése. Ezekkel szemben az osztrák caesari gócz összetartó erejét csakis a magyar primordium erejével tudja érvényesíteni. Épen ezért, most annál fokozottabban működik az ellen, hogy a magyar primordium külön váljon a caesari közös összefüggésből. Most azonban már kész lett az az alakulási folyamat, a mely épen onnan indult ki, hogy a közös gócz ereje ellen a magyar primordium másképp szerveződjék. Most már a közös gócz militáris erőihez a magyar primordium nem alkalmazkodik többé. Az ország politikai ereje kifejlődött oda, hogy a primordialis szerkezete, a politikai szerkezete csak önállóan magyar caesari műveleteket hajtson végre és benne van már az a törekvés is, a szociáldemokráciáé, a mely egyáltalán a caesari militáris műveletek kiküszöbölésére törekszik. A magyar primordium osztrák caesari gócz miveleteit nem fogja többé szolgálni. Sem a nagynémet törekvések ellen, sem a szociáldemokrácia ellen. Így az osztrák caesari gócz kétségbeesett erőfeszítései következnek, összetartó primordialis erejét érvényesíteni.

A német birodalom caesari gócza nincs egyelőre még semmi által arra indítatva, hogy beavatkozzék. A folyamatok teljesen neki kedvezőek, az ő erejét fokozzák. Tehát az osztrák caesari gócz magára marad a legvégsőbb erőfeszítéseivel. És így a Habsburg-ház válsága odaát fog lefolyni a mi kifelé való hozzájárulásunk nélkül. Ez a válság Ausztriában előreláthatólag a legsúlyosabb antidinasztikus jelleget fogja magára öltetni. És így állanak be oly súlyos zavarok, a melyek már az európai általános, mind egységesebbé váló kulturélet zavarai. Ez az a pillanat, a midőn a német caesari gócz beavatkozása elmaradhatlan. Úgy a német caesari gócz életiránya, mint az új produktív folyamatok szövetének a követelménye, hogy ott a produktív élet zavarai kiküszöböltessenek.

Így, mint rendet helyreállító beavatkozás következik be Ausztriában a német caesari egység beavatkozása és szűnik meg az ausztriai primordium a magasabb egységben.

Mi ezekhez a folyamatokhoz már idegenül állottunk és itt vagyunk mint önálló magyar primordium. A gócz még Habsburg gócz.

IV.

De már csak névleg. Mert a Habsburg-dinasztia megdőlt. Csak az a kérdés marad még fenn, hogy vajjon a magyar király mégis Habsburg maradjon-e még?

Ismét csak a fiziológiai rend lesz a döntő.

Láttuk első sorban, hogy a magyar primordium a nyugatiaktól idegen eredetű lévén, mindvégig is eként viselkedett. Most is ez az önálló primordialis természete fog érvényesülni. Bár a produktív új szövet életirányzata mindinkább a civilizációk teljes egysége felé fog húzni, primordialis politikai szerkezete azonban az osztrák primordium folyamataiban most sem oldódik fel; a magyar szerkezet, ugyanazon okoknál fogva, a melyeket már tárgyaltunk, önálló marad most is.

Csakhogy ez a szerkezet, épúgy mint a hogy azelőtt a nyugattal való kapcsolat okából az osztrák primordiummal való kapcsolatra volt utalva, úgy most is ugyanazon fiziológiai okoknál fogva ilyen kapcsolatra van utalva a nyugati kulturtesti összefüggéshez. Ez pedig most sem alakulhat másképp, mint a hogy azelőtt, t. i. a szerkezet góczának kapcsolódásaképen a nyugathoz.

Ámde azt a kapcsolatot az ausztriai caesari gócz már nem szolgáltathatja. Az már megszűnt kapcsolat lenni.

Még most, a midőn már a caesari egység teljes kialakulása felé halad, a mint a primordiumok is mind a végső egység felé alakulnak a kulturális egységgé való alakulással párhuzamosan; a mint nyugati góczként megszűnt az osztrák gócz ránk nézve szerepelni és a német egység mind hatalmasabban központosító caesari góczá képezi a legközelebbi nyugati kulturtesti góczot: most már a kapcsolódásnak ugyanazon fiziológiai tendenciái oda irányulnak a német caesari góczhoz, a Hohenzollern-góczhoz.

És a nyugatiaktól idegen primordialis rétegen fejlődött magyar szervezet most még kevésbé élhet el a kapcsolat nélkül. Mert fölötte már él az új produktív folyamatokból keletkezett modern szövet; ez pedig a mind erősebben alakuló egységes nyugati produktív kulturszövet életfolyamatai irányába fog húzni, a mind hevesebb szociális mozgalmak felé. Sőt itt a caesari gócz ellenálló ereje végleg elgyöngyülván, előrelátható, hogy ezek a mozgalmak nálunk igen hevesek lesznek, forrongásai a legélesebb nyugati forrongásokhoz lesznek hasonlóak.

És ez most fokozott kényszerítő ok gyanánt fog hatni arra, épen a szocialista irányú forrongásokkal szemben, hogy a caesari szerkezetünk megerősítsék, ellentálló képessége fokoztassék.

Az egész egységes irányzatú új produktív szövetéleti törekvéseknek ellentálló caesari szerkezeti erők is egységesen mindinkább a Hohenzollern caesari gócz erejéből erősödven, csak az ehhez való kapcsolatból fokozódhatik a mi caesari góczunk ereje is, a Habsburgból többé nem.

Önmagában primordialis politikai szerkezetünk csak Balkán állam szerepére jutna valamelyes szervi kapcsolat nélkül a nyugathoz.

Így mindezek az okok kényszerítőleg ugyanúgy utalják Magyarországot a Hohenzollern kapcsolatra, mint a hogy eddig a Habsburg kapcsolatra volt utalva.

Csak hogy a nemzet politikai caesari struktúrája, mint azt levezettük, most már keresztül ment azon a fejlődési folyamaton, a mely önálló állami kulturműveletekre tette képessé. Láttuk a Széchenyi idejétől kezdődő átalakulást, a melynek magában az államszervezetben kellett végbemenni, hogy primordialis kulturtestünk az európai életfolyamatokra saját magából legyen alkalmas. Ez a folyamat befejeződött az Ausztriától való elválásunkkal. Ugyanolyan kapcsolat, mint a minő Ausztriával korábbi fejlődési szakaszunkban alakult, most ugyanúgy nem alakulhat más góczczal sem.

Struktúránk kiképződött európai életfolyamatokat élő, önálló államéletté a többi kulturállamok között és így pusztán és csakis a gócz kapcsolata állhat be, a struktúrának minden további kapcsolódása nélkül.

Azaz semmiféle unió a Hohenzollern gócz struktúrájával nem következhetik be, csak a magyar királyi gócz, mint önálló királyság lesz Hohenzollern.

A német caesar és a magyar király között fog a legközvetlenebb kapcsolat kerestetni, a nélkül, hogy ez az önálló államszervezetünket módosítaná. Hogy ez miként alakul, arra csak két eset van. Az egyik, hogy maga a német caesar lesz rex Hungáriáié is. Vagy pedig valamely őt helyettesítő, általa ide helyezett, bennünket az ő caesarságához legközvetlenebbül fűző Hohenzollern.

Ez alatt azonban már az az általános európai produktív kulturszövet, a mely mind egységesebb életfolyamatait képz ki és a mely fokról-fokra egész kifejlődése folyamán mind a

caesari primordiumokat átalakítva, lefödve, a caesari góczokat mind tovább kiküszöbölte: közeledik a végső utolsó caesari központnak is a kiküszöböléséhez. A német egységet környező primordiumokban az új keletkezésű szociális mozgalmak mind tarthatatlanabbá teszik a régi caesari szervezetek életműködését. Szocializmus Belgiumban, szocializmus Franciaországban, szocializmus Ausztriában, szocializmus Magyarországon mindenütt azt a kényszerűséget teremtik, hogy a régi állami és társadalmi rendszer védelmet a legerősebb caesari központban keressék. Egy primordialis fokkal gyökeresebb erejű a német, egy szakasszal későbbi bontakozású és ezért a caesari szervezet itt a legerősebb. A konzervatív irányzatnak egyedüli menekvése a német caesari hatalomban van, ennek a védelméhez folyamodnak a mindenütt előtörő államfelforgató erőkkel szemben. A némettől távolabb eső primordiumokban, Olaszországban, Spanyolországban előreláthatólag egészen anarchiáig fokozódik a forrongás. Az angol imperializmust pedig egyszerre fogják fojtogatni a francziákénál szervezettebb unionális szövetkezetek. Az egész új Európa civilizatórius egységének, a kulturproduktív folyamatok által egységes civilizatórius életet élő kulturtestnek összes életerői csapnak most már mindinkább össze a középkori kulturbetegség kórjának utolsó góczai fölött. És ezzel áll be a caesarismus végső egysége. De ugyanebben a pillanatban, a mint a kulturszövet már ennyire egységes életfolyamatokra lett képes, már megszűnt az életföltétele az utolsó központi caesari gócznak is, a környező, a caesari folyamatoktól már idegen szövetben nincs többé működése. így az egységes utolsó caesar úgyszólván már csak egy demonstratív aktus lesz. (Fiziológiám ezzel a folyamattal részletesen foglalkozik.)

A midőn a modern kulturproduktív szövetnek ilyen mind egységesebb élet felé való haladása folyik: a primordiumok között háborúk többé nem üthetnek ki. A caesari góczok militáris míveletei egymásra már nem törhetnek. A primordiumok felett már élő új szövet életirányának ellenére már nem lehet primordialis működéseket kifejteni. Nemcsak a gazdasági élet reagál egységének a megzavarása ellen, hanem ma már egy egész réteg, a szocializmus köti a militáris míveleteket. A szocialistákat nem lehet többé háborúba vinni elvtársaik ellen. A primordialis életmozgalmak fölött már ott él az egység életeréje.

Háború többé nemzet és nemzet között a nyugati egységes kultúrában nem lesz. Primordiumok ellen többé nem irányulhatnak és a caesari gócz mindinkább csak a saját belső szervezetének a védelmére fogja a militarizmust. A fegyelemnek végső erőfeszítésével fog megkísérteni mindent arra az egyetlen utolsó célra, hogy az állam caesari szervezetének védelmére módosítsa a militarizmust. Védelmére az államfel forgató irányzat ellen. Csakhogy a szocializmus behatolása ide is feltartóztatlan. És a militarizmus felmondja a caesari szolgálatot, elébb a bomlásukban előrehaladottabb caesari államszerkezetekben, mint annak jeleit már a belga és francia hadseregben látjuk, és végül a nagy caesar hadseregében is, a mely napról-napra jobban keresztül szövődik a szocialista propagandával.

Csak gyarmatpolitikai miveletei lesznek még a caesari militarizmusnak: idegen kultúrák felfalása.

A bennünket militáris miveletek szempontjából legközelebb érdeklő »keleti kérdés« már nem alakul a nyugati kultúrára nézve fegyveres kérdéssé és mindinkább az elavuló caesari diplomácia rémlátományára és rémet láttató eszközévé sülyed.

A keleti kérdésnek is meg van a maga megingathatlan fiziológiai folyamata.

Ered onnan, hogy az a Balkán földrész bizanczi primordium. Jött egy magasabb kultúra, mint a minő abban az időszakban ott élt, a midőn Bizancz megdőlt: az arabs kultúra. Ez kiszorította a teljesen megbénult bizanczi kultúrát, a mely aztán a mai orosz földön folytatta életét, ott nálánál is sokkal kezdetlegesebb kultúrák fölött terjeszkedvén ki. A mai Oroszország Bizancz folytatása, egyháza, kultúrája, szervezete a bizancziból maradt fenn. Ez a kultúra primordiális fokokon pangott egészen a legújabb időkig, míg újból a fejlettségnek ama fokaira ért, hogy a török kultúránál erősebb. És nyomban megindult a török kultúra kiszorítása és az orosz kultúra benyomulása. Mind azok a nemzeti alakulások, a melyek a Balkánon keletkeztek, már az orosz kultúra kiszorító működésének a szüleményei. És természetes fiziológiai iránya, hogy az idegen kultúrát, mihelyst ennél magasabb rendű lett, az egész egykori bizanezi területről leszorítsa.

A míg Európa primordiális alakulás volt, addig a nyugoti primordiumoknak a külön-külön caesari étvágylai szerepeltek

a »keleti kérdés« körül. Mentől erősebb lesz azonban ezek fölött a civilizatorius egység, és ennek a többé nem caesari, hanem produktív kulturérdeke, annál inkább csak egy közös érdek támad az egész kulturszövetben, az, hogy az idegen kultúra onnan kiszoríttassék és olyan kerüljön oda, a mely az európai kulturfolyamatokhoz való kapcsolódásra alkalmas. Mind kevésbbé nemzeti kérdés lesz ez, és mindinkább kulturkérdés. A mohamedán világnak onnan ei kell tűnnie. Nemzeti harczokat többé nem lesz lehetséges ezzel előidézni. Primordium primordium ellen az egységes kulturszövet alatt többé nem működtethető a megingott caesari góczokból. A caesari szervezetek, az államformák konzerválásának minden törekvése csak oda irányul már, hogy egyáltalán fennmaradhassanak az új szociális alakulásokkal szemben. Nem hogy caesari étvágyakat elégtseenek ki a Balkánon.

Így mindinkább kulturérdekként fog megnyilatkozni, és mind nyilvánvalóbban fog érvényesülni az egész keleti kérdés civilizatorius felfogása: hogy a régi keresztény Bizancz primordiumáról pusztuljon a mohamedán kultúra, a török világ, és hogy a kultúra itt csakugyan Oroszország feladata, a keresztény kultúra bizanczi örökösége.

Anglia gyarmatpolitikai érdekei, a melyek itt, az idegen mohamedán kultúrában érvényesülni akarnak, Európát többé meg nem bolygatják, azok magukra maradnak, a dolgok fiziológiai rendjét már meg nem állítják.

A bizanczi primordiumról való ezen fejtegetések nyomában felmerül a kérdés, hogy vájjon az orosz, mint caesari militáris hatalom nem válhatik-e veszélyessé Magyarországra nézve? Mi tőszomszédja vagyunk.

Azonban Oroszország fölött is csak ugyanazon primordialis rend törvényszerűsége uralkodik, mint a többi a római egységes birodalom kultúrájából eredt kulturtest fölött. A bizanczi primordium egyesülése a nyugati kulturtesttel kétségkívül a legutolsó mozzanata a civilizációnk megújulásának. És ez csak akkor következhetik be sorrend szerint, a midőn a nyugat már egységessé vált, összes primordiumai fölött kifejlődött az új élet, a melynek zárópontja az utolsó caesari gócz kiküszöbölődése.

Ez alatt azonban már Oroszországban hasonló, megfelelő folyamatoknak kell végbe menniök. T. i. ott is olyan kulturéletfolyamatoknak kell kifejlődniük, a melyek egyrészt az új európai kultúrával azonosak, másrészt ott is a primordialis

természetű caesari góczot kiküszöbölni törekednek. Sőt a csodálatos fiziológiai törvényszerűség rendje még abban is érvényesül, hogy ott Oroszországban mindaddig stagnált a modern élet irányzata, mindaddig elmaradt a nyugattól, míg nyugaton az alsóbb rendű primordialis bontakozások folytak, mivel ennek megfelelő fokozatok Oroszországban nem is voltak, mint azt korábban kifejtettük. Mihelyt azonban a nyugaton a fejlődés azon fokra ért, hogy a primordiumok fölött az egységes élet felé irányuló szövettörekvések megindultak, nyomban megindult Oroszországban is, de csak ekkor: az új élet bontakozása. Innen ered az orosz kultúrának az utolsó időszakban kifejtett óriási rohama. Ez primordialisan párhuzamos folyamat az egykori bizanczi és római testrészt között, a melyben mindakettőnek az azonos természetű életműködése bontakozik.

Ez pedig itt is odairányul a bizanczi caesari gócz kiküszöbölésére. Fiziológiámra kell utalnom azokat, a kik az orosz alakulást részletesebben akarják figyelmükre méltatni, ott kifejtem, hogy miért lesz ennek más alakú lefolyása, mint a nyugaton, miért igen hasonló idők állanak Oroszország előtt, mint a minő a francia forradalom volt.

Mindenesetre a caesari gócz és Oroszország között azonos irányzatú folyamatok vannak már is kifejlődőben, mint nyugaton a kulturszervezetekben. Ott is az általános civilizatorikus egység felé húznak a kulturéletműködések, a melyek ott ép úgy megbénítják a caesari műveleteket. Az egyetlen a mire még megmozdítható az orosz primordium, az, a mi az ő kulturfejlődésének a természetes folyománya: az idegen, török kultúra irányában, a török kiszorítása. Ez mintegy a végső szoros kapcsolata az orosz primordialis szervezetnek a nyugati alakulásához. Ezen túl már a civilizatorikus egység életműködése, az orosz új életnek az összeolvadása a nyugati megújhodott világgal, vezérli az orosz folyamatokat is.

Mindaz, a mi a bizanczi orosz-szláv kultúrának a tartozéka a balkánon — meghatározza a keleti egyházhoz való tartozósága — orosz primordium. Azon túl nem terjeszkedhetik már az életműködése.

Ilyen kulturfiziológiai viszonyok környezendik a Hohenzollern királyi Magyarországot, a primordialis caesari műveletek mind erősebb bénulásának kíséretében.

A caesari militáris folyamatoknak a végső erőfeszítése most már nem is a primordialis, nemzeti alakulásokra irányul

hanem pusztán csak a caesari gócz fentartására. A magyar is. A fennálló caesari szervezet társadalmi rendjének védelmére a szociális fejlődés ellen.

Ezeknek az ellentétes folyamatoknak a gyúpontja a német caesar körül van. Ma már a politikai, az államszerkezeti struktúrába hatolt a szocializmus. Kifejtettük e tanulmány elején, hogy mennyire lépésről-lépésre végzi minden nemzedék az ő organikus munkáját. A politikai szervezet és a caesari gócz között még csak egyetlen államszerkezeti rész van. A militarizmus. Egyetlen egy nemzedék számára nyíló tér. Az ezután következő már elérte a gócz izolálását az egész szövettől. Éhen hal. És ez a fordulópont a régi és egy megszülető új civilizáció között.

A Hohenzollern caesarizmust így éri a német gyúpontra a kiküszöbölődés válsága egy nemzedék multán. Egy nemzedék multán. T. i. annak az utolsó, most következő nemzedéknek az organikus munkája befejezésével, a mely folytatja az előzőekét. Egy nemzedék sem él céltalanul az organizmusban. Mindegyiknek meg volt a maga egészen meghatározott munkája. Így a kulturtesti átalakulás amaz utolsó szakaszában is, a melyben már az összes nemzeti primordiumokat lefödő nemzetközi produktív egységnek a szövete növekedett elő, ezt látjuk. Azt, hogy az első nemzedék a caesari szerkezetnek ama szervei, a tőkék körül szerveződik, a melyek a szövet produktivitás elvonó szervei. A következő ezen gyűrűket egységes műveletekbe szervezi össze. A következő ezen így már egységes működésével benyomul a municzipalis szervekbe, mint annak képe leginkább Angliában látszik, míg Németországban s Franciaországban a municzipalis szervek nem oly szerepűek, a hol is egyenesen benyomul a következő nemzedék már a politikai struktúrába mint politikai párt növekedik tovább. Megbontani, szétbontani a caesari szerkezetet mindaddig nem lehet, a míg a caesari gócz él és működni képes. De nemzedékről-nemzedékre közelebb nyomul hozzá a szocializmus, hogy megbénítsa, kiküszöbölje. A politikai szerkezeten túl a caesari góczig már csak egyetlen szerkezeti rész van. A katonaság. Egyetlen nemzedék munkája számára való tér. A következő nemzedék átalakító művelete, propagandája számára már csak a katonaság marad. És a mint a katonaságot is keresztül szötte a szocializmus: vége a caesar működő képességének. Ebben a haladásban tűnik ki, hogy egy-egy nemzedék a feltartóztatlan kiküszöbölés időlépése. Nem

egy emberélet, hanem az emberélet virulens cselekvő időszaka. Mintegy 20—25 év. Egyetlen következő nemzedék organikus szöveteleti munkája multán a német caesar elvesztette kapcsolatát a szövethez: kiküszöbölődött a nagy, általános, óriási, két évezredes kulturfiziológiai folyamatból.

A nyugati egységből kiküszöbölődik, csak itt a mi sajátosság, idegen eredetünknel fogva a primordialis folyamatoktól némileg elkülönült országunkban marad egy darabja. De már ez is tarthatatlanul, mert elvesztette összefüggését. A szövet már a nyugati áramlatokban él, és a kiküszöbölődés itt is csak pillanatok kérdése már.

Így az utolsó magyar király Hohenzollern, és az utolsó Hohenzollern magyar király.

V.

A midőn a történelemnek olyan megingathatlan fiziológiai folyamát látjuk, mint a minő a primordiumokra való felbomlás és annak utána ismét primordiumról primordiumra a kulturtesti egység felé való épülés és ezekben a szöveteleti proceszusoknak feltartóztatlan érvényesülése; és a midőn most is, a jövő felé való alakulások elé nem nézhetünk másképp, mint hogy csak ugyanazon törvényszerű rend folytatódik megingathatlanul tovább, akár emberi tetszésünkre van az, avagy nem tetszésünkre: — akkor kérlelhetlenül feltolul elénk a kérdés: hogy így tehát mi akárhogy cselekszünk, akár miképen működünk is az események előidézésében, az teljesen mindegy.

Ez úgy is van, odáig, hogy mi a kulturtest alakulásait, történelmét meg nem változtathatjuk, azok jönnek a maguk fiziológiai rendje szerint.

Nekünk magunknak azonban mégis van egy feladatunk, egy inkább ránk nézve, mint a kulturtestre nézve fontos.

T. i. mi, mint civilizáció, összefüggő életet alkotunk annak a fiziológiai követelményei föltétlenül teljesülnek. Ennek az életnek az összefüggései bizonyos kényszerű folyamatokat hoznak a test többi összefüggéseiből, annak egyes részeire. Mi reánk is, kiváltképen mireánk, mi alárendelt része lévén az egésznek. Keresztül kell mennünk rajtok.

Már most ezeknek a lefolyása amaz részekben, például minálunk, a szerint történik, a mennyire kevésbé vagy jobban vagyunk ama folyamatok számára készen. Azaz

mennyire teljes a mi összefüggésünk az egész fiziológiai folyamattal.

Ha kevésbé vagyunk készen, ha el vagyunk maradva azoktól, úgy az a reánk toduló kényszerűség, bizonyos kríziseket hozhat. Az elmaradt, elkésett alakulásoknak erőszakosabban kell az egész fiziológiai folyamathoz módosulniok. Bizonyos meglevő alakulásoknak a lassúbb módosulások helyett hirtelen, erőszakosabban kell megváltozniuk. A mi a szövetben még hevesebb izgalmakat idéz elő. A beköszöntő fiziológiai folyamat hirtelenebbül változtatja meg az egyes egyének életfeltételeit. Azok, a kik az általános folyamatokban előrehaladottabbak, élesebb ellentétbe kerülnek azokkal, a kik ettől elmaradottak. Az ellentét a közös életfolyamatok súlyosabb szakadásával jár. Ez idézi elő a testi fájdalmakat. A válság súlyosabb, fájdalmasabb lesz. Az ellentétek súlyosabb dezorganizációt hoznak magukkal, a melyek mind a mi fájdalmaink, a mi lokális gyulladásunk.

Ellenben, hogy ha a mi részünkben amaz általános fiziológiai folyamat már bizonyos készenlétet talál, ha a mi helyi életfolyamataink a fiziológiai összefüggésébe már jobban kiképződtek, azzal jobban lépést tartottak, ha a kényszerű módosulások már eleve fokról-fokra kiképződtek ama fiziológiai kapcsolat számára: úgy ennek a kényszerű folyamatai csak mint normális alakulások jönnek reánk, a melyekhez hozzáidomultunk a normális fejlődés útján. Az ellentétek sokkal kevésbé élesek azok közt, a kik a fejlődés élén vannak és azok közt, a kik elmaradottak. Már sokkal többen hajlamosak önként is azokra a módosulásokra. Sőt ennek a fokozott hajlamosságnak a következtében jó érzet, megváltás, örömként is jöhet egy egész országra valami átalakulás.

A dolgoknak ilyen természeténél fogva ama nagy fiziológiai folyamat alatt, a mely fölöttünk megingathatlan törvényszerűséggel uralkodik, és a melyben a Teremtés működését kell látnunk, a hogy az emberiséget mind magasabb rendű élethez, civilizációkhoz vezet, ama fölöttünk uralkodó fiziológiai élet alatt a mi számunkra egy ránk nézve igen nagy horderejű tevékenység marad. T. i. az átalakulások lefolyása attól függvén, hogy a mi egyéni alkatunk mennyire alakult meg ama fiziológiai összefüggés számára, a melynek kényszerű folyamataiban részt kell vennünk: emez egyéni alkatunknak a kikészítésére, előkészítésére törekedhetünk, hogy amaz alakulás minél kevesebb fájdalommal járjon, minél kevésbé válságos legyen. Az ilyen

egyéni módosulás, egyéni alkatunknak az igazítása pedig akként folyik, hogy a szövétéleti összefüggésünkben, civilizatorius együttműködésünkben mindama kölcsönös hatásokat minél élénkebben fejtsük ki, olyan értelmi műveletekre minél inkább izgassuk egymást, a melyektől a mi belső módosulásunk a civilizatorius irányban függ.

Azaz a civilizáció, a kulturélet irányában minél általánosabbá tesszük fogékonyságaink kölcsönös élesztgetésével és fejlesztésével az országot: annál jobban elhárítjuk magunkról és gyermekeinkről a válság fájdalmait. A civilizáció, a kulturélet minél általánosabb fejlődéseért egyénenként fejthetjük ki tevékenységeinket, hogy annak fiziológiai természetéhez minél teljesebben módosuljunk.

Közeledik a pillanat, a midőn a római keresztény eredetű kulturtestnek szerkezete, a caesari militáris szerkezet felmondja a fiziológiai szolgálatát. A mint az ezt összetartó utolsó caesari gócz is kiküszöbölődött, abban a pillanatban a civilizáció a régi összműködés szerkezetének a felbomlása és egy megalakuló újnak az időszaka közé esik. Egy pillanatra összműködések szervei nélkül marad, bárha a keletkezendő új civilizáció összműködésének szervezeti elemei már mind készen is vannak.

Az a pillanat, egy pillanatnyi teljes dezorganizáció, anarchia. Pillanatnyi ott, a hol a dolgok fiziológiai rendje érvényesül. Ha mi ettől elmaradunk, az a pillanat, az anarchia, gyermekeink kulturéletének a válsága addig húzódik, míg elkésett életfolyamataink utói nem érik azt, a mitől késtek.

A politika ma már azon pillanat elé vezérli az országot. A politika, a mely mindezideig azon életfolyamatok felől teljes tudatlanságban leledzik, a melyeknek alakulása ott folyik. Az alakulás egy új civilizatorius világ felé, a mely kiküszöböl magából minden improduktív életet és a maga kulturproduktív teljességével akar megszületni. A politikának előre kell látnia a nagy, hatalmas, tisztult életenergiákkal megindulandó új, egységes európai civilizáció eljövételét. Különben vakon akarja vezetni a mi kulturéletünk törekvéseit. Látnia kell a politikának, — az utánunk következő nemzedék legéletbe-vágóbb dolgainak normális vagy fájdalmasan gyulladt lefolyása függ ettől, — hogy unokáink itt már nem a régi magyar állam-szerkezetet fogják fentartani, hanem egy új civilizáció egysé-

gében élük már, kulturális, produktív képességek szerint, tisztán kulturális, civilizatorius, produktív, tudományos és művészeti életüket, a melyben a magyarság csak nyelvi, művészi, az értelem kifejező műveletének formai, esztétikai kérdése.

— — Sejttem, hogy mindezekkel én is úgy leszek, mint a járványok idejében a tudományt gyakorló orvos: őt vernék agyon, hogy ő mérgezi meg a kutakat . . .

Méray.